

Van debat naar gesprek

**Geschiedenis als argument voor regulering en
bespreekbaarheid van middelengebruik**

Policy paper
gebaseerd op de resultaten van
het historisch onderzoeksproject
Drugs Monologen

22 oktober 2025

VAN DEBAT NAAR GESPREK – Samenvatting

Context en doel

- Historisch onderzoek Drugs Monologen (2023–2025) verzamelde en analyseerde getuigenissen van ruim 100 mensen die drugs gebruikten sinds 1960.
- Doel: inzicht bieden in de cultuurhistorische betekenis van middelengebruik en aanknopingspunten aanreiken voor beleid.

Jaren 60-70: De pioniersfase en de opkomst van de gedoogcultuur

- Cannabis en psychedelica populair binnen jeugdculturen gericht op emancipatie en zelfontplooiing. Drugs pasten in creatieve, politieke en spirituele vernieuwingsdrang.
- Jongerencentra fungeerden als laboratoria voor gecontroleerd experimenteren.

Beleidsinzichten:

- Strengere repressie verhoogde de aantrekkingskracht van verboden middelen.
- Alcohol speelde een grote rol als ‘opstapdrug’.

Jaren 70-90: De heroïne crisis en de opkomst van harm reduction

- Harddruggebruikers raakten verstrikt in zwarte markten, criminaliteit en gezondheidsschade. De hulpverlening was hoogdrempelig.
- Stigmatiserende beeldvorming en bejegening leidden tot discriminatie en zorgmijden.

Beleidsinzichten:

- Heroïne, speed en cocaïne veroorzaakten grote schade, maar ook het verbod erop had destructieve gevolgen: woekerprijzen, versneden drugs en sociale uitsluiting.
- De heroïne crisis bemoeilijkte het maatschappelijk gesprek over drugsgebruik.
- De harm reduction-aanpak verbeterde de volksgezondheid én de veiligheid.

Jaren 90-heden: Ecstasy en de vermeende normalisering van drugsgebruik

- Ervaringen binnen de housecultuur varieerden van verbondenheid, openheid en veiligheid tot mentale ontregeling en afhankelijkheid.
- Middelengebruik vaker geduid als reguleren van energie en emoties (‘zelfmedicatie’).
- Toenemende polarisatie van het drugsdebat.

Beleidsinzichten:

- Om effectief te zijn, is het belangrijk dat communicatie vanuit instanties beter aansluit bij de belevingswereld van drugsconsumenten.
- Bespreekbaarheid is belangrijk voor (geestelijke) volksgezondheidszorg en preventie.

Kernconclusies en aanbevelingen

1. Een open gesprek over drugs zonder moreel oordeel vermindert stigma, vergroot de bereidheid tot hulp zoeken en voorkomt incidenten.
2. Benut ervaringskennis van middelengebruikers in beleid, zorg en preventie.
3. Integraal beleid voor alcohol, tabak en drugs sluit aan bij historisch gegroeide consumptiepraktijken en inzichten in de risico's en schadelijkheid van diverse middelen.
4. Regulering boven verbod: reguleer zorgvuldig per middel.
5. Waak voor commerciële exploitatie, lerend van ervaringen met alcohol- en tabak.

Slotboodschap: Regulering van drugs is geen capitulatie, maar een voorwaarde voor volksgezondheid, preventie, kennisdelen en maatschappelijke cohesie. Breed middelenbeleid maakt de stap mogelijk van morele veroordeling naar alerte en mensgerichte regulering.

VAN DEBAT NAAR GESPREK

Geschiedenis als argument voor regulering en bespreekbaarheid van middelengebruik

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5

1.1. Context en doel van dit policy paper 5

1.2 Project Drugs Monologen 5

2 Ontstaan van de internationale en Nederlandse drugswetgeving 6

3 Jaren 60-70: Pionieren met cannabis en psychedelica 7

3.1 Het ontstaan van een gedoogcultuur 7

3.2 Jongerencentra als maatschappelijke leerschool 7

3.3 Persoonlijke duidingen: streven naar vrijheid en losmaking 7

3.4 Beleidsinzichten uit deze periode 8

4 Jaren 70-90: De impact van heroïne en cocaïne 9

4.1 Onwetendheid over heroïne 9

4.2 Persoonlijke duidingen: ervaringen met stigmatisering 9

4.3 Beleidsinzichten uit deze periode 10

5 Jaren 90-nu: ecstasy en de normalisering van partydrugs 11

5.1 Een nieuwe impuls aan het drugsdebat 11

5.2 Persoonlijke duidingen: van vreugde en openheid tot mentale problemen 11

5.3 Beleidsinzichten uit deze periode 12

6 Polarisatie van het drugsdebat van de 21e eeuw 13

7 Conclusie: Reguleren als weg naar destigmatisering en een breed middelenbeleid 14

Literatuur 16

Colofon 18

1 Inleiding

1.1 Context en doel van dit policy paper

Tussen oktober 2023 en oktober 2025 onderzocht het door NWO gefinancierde project Drugs Monologen de geschiedenis van drugsgebruik in Nederland na 1960. Via kwalitatieve analyses van persoonlijke getuigenissen van gebruikers – van verboden tot gedoogde middelen onder de Opiumwet – beoogde het project bij te dragen aan zowel geschiedschrijving als beleidsontwikkeling.

Het Nederlandse drugsdebat is sinds de jaren 60 sterk gepolariseerd. Waar tot eind jaren zestig een streng verbodsbeleid gold, ontstond daarna ruimte voor gedogen en harm reduction. De laatste decennia staan echter in het teken van fel debat tussen over de toekomst van beleid: legaliseren tegenover de roep om strengere repressie.

Op basis van de analyse van de historische data uit het onderzoek van Drugs Monologen pleit dit paper voor een middenweg: een open maatschappelijk gesprek over middelengebruik, met oog voor nuance, als basis voor een effectiever drugsbeleid. De persoonlijke verhalen van de deelnemers aan het onderzoek laten zien dat het gebruik veelvormig is en niet louter om kicks of verdoving draait. Het is belangrijk beleid te baseren op deze gelaagde ervaringen – met het oog op verbetering van preventie en geestelijke volksgezondheid. Wij adviseren daartoe regulering buiten het klassieke verbodskader.

1.2 Project Drugs Monologen

Hoewel drugsconsumenten eerder hun stem lieten horen – via activisme, media of hulpverlening – richtte dit project zich ook op de ‘onzichtbare’ gebruikers: diegenen die geen publiciteit zochten of een beroep deden op professionele hulp, maar wel behoren tot de miljoenen Nederlanders die sinds de jaren 60 (of soms nog eerder) ervaring opdeden met drugs.

Ruim honderd mensen deelden hun persoonlijke drugsgeschiedenis in een interview of gebruikten de anonieme vertelapplicatie op de Drugs Monologen website. Dat waren mensen met diverse achtergronden: van tachtigers die de jaren 60 lieten herleven tot dertigers die licht wierpen op het recente verleden, en van incidentele experimenteerders tot langdurige gebruikers. Hun ervaringen varieerden van positief tot problematisch, met veel grijstinten daartussenin. De motieven om te vertellen liepen ook uiteen: van het ophalen van vormende herinneringen van lang geleden tot reflecteren op verleden en heden, en van voorlichten tot waarschuwen. Eén rode draad was er wel – regelmatig hoorden we de spontane reactie: “Wat fijn om hier zo open over te kunnen praten.”

In dit paper presenteren we onze bevindingen chronologisch: historische ontwikkelingen in gebruikersculturen, duidingen van de deelnemers aan Drugs Monologen en de daaruit voortvloeiende beleidsinzichten. We sluiten af met een samenvattende conclusie voor effectief beleid.

2 Ontstaan van de internationale en Nederlandse drugswetgeving

‘Drugs’ is een verzamelterm voor zeer uiteenlopende stoffen met wisselende effecten, risico’s en culturele betekenissen. Ze zijn niet intrinsiek goed of slecht – de context bepaalt veel. Onderdeel van die context is het tijdsgewricht waarin drugsgebruik plaatsvindt en hoe er in die periode mee omgegaan wordt.

Het verlangen naar de roes op zich is van alle tijden. Middelen als opium, coca, cannabis en alcohol worden al eeuwenlang gebruikt voor genezing, ontspanning, energie of rituelen. Ook uit de persoonlijke verhalen verzameld in het kader van Drugs Monologen blijkt dat de ervaringen van drugsconsumenten – die variëren van gevoelens van vreugde en verbinding tot angst en lichamelijke bijwerkingen – voor een belangrijk deel losstaan van de tijd waarin ze werden opgedaan. Middelengebruik bleek door de tijd heen multifunctioneel: helend, sociaal, spiritueel, of ondersteunend bij werk.

Tot het begin van de 20e eeuw was er van een verbod op drugshandel of -gebruik in Nederland geen sprake. Wel legde de Drankwet van 1881 de verkoop van alcohol aan banden en maakte openbare dronkenschap strafbaar. Vanaf 1886 werden “habituele dronkaards” opgezonden naar Rijkswerkinrichtingen. In 1909 werd de sterke anijsdrank absint verboden. De drankconsumptie daalde fors en bereikte rond 1920 een historisch laagtepunt.

In de 19e en vroege 20e eeuw kwamen psychoactieve stoffen echter breder beschikbaar. Vanaf die tijd vonden opium, morfine, cocaïne, heroïne en cannabis in toenemende mate hun weg naar westerse en wereldwijde markten, later gevolgd door middelen als amfetamine. De reacties op deze ontwikkeling liepen ook in die begintijd al uiteen van fascinatie tot morele paniek. Ook de zorg om verslavingen groeide. De basis van het huidige beleid ligt in deze periode. In 1912 ondertekende Nederland het Internationaal Opiumverdrag en voerde in 1919 de Opiumwet in, aanvankelijk gericht op handel. In 1928 werd ook bezit strafbaar. De wet werd later uitgebreid met o.a. cannabis (1928), LSD (1966), amfetamine (1976) en MDMA (1988).

Druk vanuit de Verenigde Staten speelde een belangrijke rol bij de invoering van de drugswetgeving. Nederlandse beleidsmakers en ondernemers ervoeren de Opiumwet aanvankelijk als belemmerend, omdat zij de winstgevende drugshandel trof waarin Nederland een prominente rol speelde. De Amsterdamse cocaïnefabriek had wereldwijde invloed en de opiumregie in Nederlands-Indië leverde aanzienlijke staatsinkomsten op. In Nederland waren problematische gebruikers zeldzaam, terwijl de Verenigde Staten, zonder economisch voordeel bij de handel in opiaten en cocaïne, al kampten met een omvangrijk binnenlands drugsprobleem. Onder invloed van internationale druk raakte ook in Nederland niet-medisch drugsgebruik geassocieerd met onfatsoenlijk gedrag, en met individueel, sociaal en moreel verval. De wetgeving had een belangrijke symbolische lading.

3 Jaren 60-70: Pionieren met cannabis en psychedelica

3.1 Het ontstaan van een gedoogcultuur

Vanaf de jaren 60 werd cannabis populair onder jongeren die waren geïnspireerd door de beatgeneratie en protestbewegingen. Ook LSD vond zijn weg naar tegenculturen, mede vanuit de psychiatrie. Het gebruik van deze middelen werd streng vervolgd en bestraft, en ook de maatschappelijke afkeuring was groot. Consumenten van verboden middelen protesteerden tegen wat zij als overdreven en moralistische repressie zagen. In de jaren 70 ontstond een brede roep om legalisering.

Beleidsmakers concludeerden al snel dat vervolging van blowers, die snel in aantal toenamen, onhoudbaar werd. Ondertussen nam namelijk het gebruik van heroïne – vele malen schadelijker dan cannabis – toe, en vroeg dat om prioriteit. In 1976 volgde de wetswijziging die het onderscheid tussen soft- en harddrugs introduceerde. Cannabis werd voortaan gedoogd, waarmee Nederland een unieke koers koos. Begin jaren 80 telde het land zo'n 1.500 coffeeshops.

3.2 Jongerencentra als maatschappelijke leerschool

De onderzoeksdata van Drugs Monologen laten zien dat in jongerencentra door heel het land voor een belangrijk deel de Nederlandse omgang met drugs werd uitgevonden. De opkomst van de uitgaanscultuur en versoepelingen in het alcohol- en tabaksbeleid droegen na 1960 sterk bij aan de normalisering van middelengebruik in Nederland. Alcohol was in veel vertelde verhalen de basis voor de eerste roeservaring, vaak al op jonge leeftijd. In de jongerencentra kwam dit samen met ook andere middelen als onderdeel van gecontroleerd experimenteren met muziek, cultuur en activisme. Jongerenwerkers en vrijwilligers leerden onderscheid te maken tussen verstandige en onverstandige consumptie en begeleidden jongeren daarin.

In sommige centra werden dealers en harddrugs geweerd doordat vrijwilligers de cannabishandel zelf organiseerden, bijvoorbeeld via vertrouwde huisdealers. De opbrengsten gingen naar activiteiten of goede doelen. Politie en gemeentebesturen knepen een oogje toe of gedoogden formeel. Op die manier was er ruimte om belangrijke lessen te leren over de maatschappelijke omgang met illegale middelen. Alcoholgebruik werd niet alleen nog steeds normaal gevonden, maar zelfs gestimuleerd: gemeenten eisten dat centra hun programma bekostigden via alcoholverkoop, en zo vormden de barinkomsten vaak een financiële pijler.

Toen harddrugs zoals heroïne en cocaïne populairder werden, groeide deze pioniersrol veel centra boven het hoofd. Hun reputatie verslechterde en eind jaren 80 sloten veel van deze plekken. Toch mag hun betekenis als belangrijke laboratoria voor de maatschappelijke omgang met drugs in Nederland niet worden onderschat.

3.3 Persoonlijke duidingen: streven naar vrijheid en losmaking

Veel vertellers keken met verbazing terug op de brede acceptatie van alcohol en tabak in hun jeugd. Alcohol was verreweg de meest gebruikte 'drug', vaak al vanaf jonge leeftijd, en dat werd

maatschappelijk ook normaal gevonden. De huidige kennis over de schadelijkheid van alcohol en tabak maakt dat velen daar nu kritisch op terugkijken.

Tegelijkertijd zetten jongeren zich destijds ook af tegen het alcohol- en tabaksgebruik dat zij associeerden met 'burgerlijkheid'. Vertellers beschreven hun drugsgebruik als onderdeel van het losmaken van ouderlijke, religieuze of maatschappelijke normen en als een vorm van zelfontplooiing. Vooral cannabis en psychedelica pasten bij dit streven naar een andere manier van leven. Binnen subculturen hadden deze middelen een speciale status.

Drugsconsumptie stond vaak niet op zichzelf, maar was onderdeel van bredere experimenten met seksualiteit, politiek, kunst en zingeving – een zoektocht naar vrijheid, vaak samen met anderen. In dit opzicht weerspiegelen de verhalen de overgang van een wij-cultuur naar een meer individualistische samenleving.

3.4 Beleidsinzichten uit deze periode

- Middelengebruik werd vaak gedreven door een (positief) verlangen naar verandering, niet alleen door (negatief) escapisme.
- Streng repressie leidde tot romantisering en verhoogde de aantrekkingskracht van verboden middelen.
- Alcohol speelde een grote rol als 'opstapdrug'

4 Jaren 70-90: De impact van heroïne en cocaïne

4.1 Onwetendheid over heroïne

Vanaf de jaren 70 groeide het aantal harddrugsgebruikers sterk, vooral door de opkomst van heroïne, destijds een onbekend middel. Door onwetendheid, jeugdcultuur en experimenteerdrang onderschatten veel jongeren de risico's. Begin jaren 80 waren circa 30.000 mensen zwaar heroïneverslaafd. De maatschappelijke impact was groot: persoonlijk leed, criminaliteit en overlast bepaalden het beeld van harddrugs.

De onbekendheid met de risico's van heroïne betrof niet alleen de sterke verslavende werking, maar ook de gevaren van het illegale karakter. Gebruikers ontdekten gaandeweg hoezeer zij afhankelijk waren van een zwarte markt met woekerprijzen en onbetrouwbare kwaliteit. Wie eenmaal verslaafd raakte, belandde vaak in een circuit van criminaliteit en misbruik – diefstal, fraude, prostitutie, dealen – om het gebruik te bekostigen. Dat kwam nog bovenop het risico op ernstige ziekte of een fatale overdosis.

Sommige verhalen tonen hoe mensen vanuit sociaal-economische kwetsbaarheid in de heroïnescene terecht kwamen. Via familie of vrienden in de handel werden zij verleid om zelf te dealen en/of te gebruiken. Sommigen begonnen met het roken van heroïne in een sigaret, haast als een joint.

De hulpverlening schoot tekort: er was te weinig hulpaanbod, te veel nadruk op afkicken, en veel schaamte en wantrouwen tegenover zorgverleners. Vanaf de jaren 80 ontstond een meer accepterende, op 'harm reduction' gerichte benadering: niet in de eerste plaats inzetten op afkicken, maar op schade beperken en maatschappelijke overlast verminderen. Dat bleek zeer effectief.

4.2 Persoonlijke duidingen: ervaringen met stigmatisering

(Voormalige) heroïne- en cocaïnegebruikers vertelden vaak over trauma, verlies en ziekte, maar ook over waardevolle (levens)ervaringen en over verbondenheid binnen hun scene. Dit genuanceerde beeld stond in schril contrast met het stereotype van de 'junk' dat in de maatschappij de boventoon voerde en door sensationele berichten in de media werd versterkt.

Het groeiende stigma dat hier het gevolg van was, leidde tot discriminatie en uitsluiting. Dit ervoeren mensen die zwaar door hun gebruik getekend waren niet alleen bij het publiek, maar ook bij de politie, de GGZ en de verslavingszorg. In combinatie met gevoelens van schaamte leidde dat er onder andere toe dat mensen zorg gingen mijden.

Rond 1980 kwamen in reactie hierop de 'junkiebonden' op. Zij klaagden de dubbele moraal aan: alcohol en medicijnen waren legaal en geaccepteerd, maar drugsgebruik was strafbaar en schandelijk. De Opiumwet van 1976 had het stigma verzacht voor softdrugsgebruikers, maar versterkt voor harddrugsgebruikers.

Een neveneffect van dat stigma was dat onopvallende gebruikers, die hun gebruik wisten te reguleren zonder dat het hen was aan te zien, ondergronds gingen. Dat bevestigde het idee dat harddrugs onvermijdelijk tot verval leiden in plaats van dat het liet zien dat veel mensen in staat zijn hun drugsgebruik – net zoals het geval is met alcohol – zelf te reguleren.

4.3 Beleidsinzichten uit deze periode

- Heroïne, speed en (crack)cocaïne veroorzaakten grote schade, maar ook het verbod erop had destructieve gevolgen: woekerprijzen, versneden drugs en stigmatisering.
- Stigma leidde tot discriminatie, uitbuiting, zelfstigma en zorgmijden.
- De harm reduction-aanpak uit de jaren 80 verbeterde de volksgezondheid én de veiligheid.
- Door de heroïneecrisis raakte het begrip 'drugsgebruiker' besmet; daardoor ging de niet-problematische drugsconsument ondergronds en werd een open maatschappelijk gesprek over drugsgebruik bemoeilijkt.

5 Jaren 90-nu: ecstasy en de normalisering van partydrugs

5.1 Een nieuwe impuls aan het drugsdebat

De zichtbare ellende rond heroïne schrok jongeren die wilden gaan experimenteren in de jaren 80 af van dit middel. Maar met de opkomende housecultuur later dat decennium werd een nieuw middel snel populair: ecstasy, ofwel MDMA. Tegenwoordig heeft één op de tien Nederlanders ooit MDMA gebruikt, vooral hoogopgeleiden in steden. Het middel leidt zelden tot verslaving, maar kent wel risico's, zoals oververhitting en vervuilde of te sterke pillen. Daarnaast maakten cocaïne, crack en later bijvoorbeeld GHB en designer drugs een opmars – middelen die een veel groter verslavingsgevaar met zich mee bleken te brengen dan MDMA.

In de opkomst van de Nederlandse house- en festivalcultuur speelden de open jongerencentra die de jaren 80 hadden overleefd een sleutelrol. Zij groeiden rond 1990 uit tot serieuze poppodia en boden een infrastructuur waarlangs *electronic dance music* en middelengebruik zich snel verspreidden. Uit de verhalen bleek deze lijn nog veel verder terug te herleiden: al in de jaren 70 werden vanuit de centra festivals georganiseerd en ontstond het concept van de 'totaalervaring' – muziek, theater, cultuur, roes en uitgaan in één. Veel programmeurs, bands en dj's uit de latere festival- en dancescène bleken dan ook hun wortels te hebben in deze jongerencentra.

De verhalen uit deze periode geven niet alleen zicht op het erfgoed van dit succesvolle Nederlandse exportproduct, maar ook op hoe normaal drugsgebruik inmiddels was geworden. Toen ecstasy in 1988 werd verboden, ontstonden in de jaren daarna protesten tegen deze 'betutteling'. Het debat over vrijheid versus bescherming laaide op: moest men het 'recht op de eigen roes' verdedigen of juist kwetsbaren beschermen? Deze tegenstelling vormt nog altijd de kern van het drugsdebat.

5.2 Persoonlijke duidingen: van vreugde en openheid tot mentale problemen

Mensen die over de jaren 90 vertelden, schetsten die periode als een duidelijke omslag. Nieuwe muziek en nieuwe drugs markeerden een cultureel en politiek keerpunt. Na de sombere jaren 80, met krakersrellen, jeugdwerkeloosheid en postpunk, bracht de opkomst van house en ecstasy een bevrijdende energie. Dansen werd open en uitbundig – mannen dansten meer, vrouwen voelden zich veiliger in clubs waar ecstasygebruik de boventoon voerde dan in clubs waar alcohol de sfeer bepaalde.

Gemeentelijke verruiming van openingstijden stimuleerde de bloei van het creatieve nachtleven, waardoor uitgaan voor sommigen een halve week kon duren. De nacht werd ervaren als een inclusieve wereld: tolerant, lichamelijk en non-verbaal. Clubs golden als veilige plekken voor vrouwen en LHBTQ-gemeenschappen, een continuïteit met de inclusieve sfeer van jongerencentra uit eerdere decennia.

Toch klonken ook kritische noten. De kwaliteit van XTC verslechterde snel: pillen werden te sterk gemaakt of versneden met speed. De zogenaamde softdrug cannabis bleek ook tot afhankelijkheid of psychische problemen te kunnen leiden. Sommige mensen raakten psychisch uit balans of verloren de grip op hun gebruik. Desondanks verbreidde het middelengebruik zich gestaag verder. Het werd alsmaar normaler.

De ontwikkeling naar normalisering is ook af te lezen uit het feit dat middelengebruik door vertellers over deze periode vaak functioneel werd geduid: als manier om energie, ontspanning of concentratie te reguleren in de balans tussen werk, studie en privéleven. Opvallend vaak spraken mensen over drugs als ‘zelfmedicatie’ tegen angst, depressie of ADHD. Vooral dertigers, veertigers en vijftigers koppelden hun ervaringen aan de ‘psychiatisering’ van de samenleving en een verlangen naar emotionele openheid en verbinding.

Vertellers beschreven “mini-vakanties” met vrienden of partners waarin gebruik van psychedelica, MDMA of cocaïne centraal staat – avonden of weekenden die ze af en toe plannen voor zelfonderzoek, intimiteit en diepe gesprekken. Drugs kunnen dus niet alleen mentale problemen versterken maar ook verlichten, en fungeerden in de getuigenissen soms ook als steun in moeilijke periodes.

Tegelijkertijd tonen verhalen over de jaren 90 tot nu dat de vermeende normalisering van middelengebruik beperkt blijft. Drugsgebruik werd weliswaar minder gekoppeld aan subculturen of idealen, en meer gezien als onderdeel van vrijetijdsbesteding en zelfregulatie. Tegelijk bleef het maatschappelijk oordeel afwijzend: drugsconsumenten deelden daarom hun ervaringen vooral in hun eigen kring, en hielden ze naar buiten toe verborgen uit angst voor negatieve oordelen. Zelfs rond cannabis bleef een sociaal taboe bestaan, zeker bij mensen met banen en/of gezinnen.

5.3 Beleidsinzichten uit deze periode

- Om effectief te zijn, is het belangrijk dat communicatie vanuit instanties aansluit bij de belevingswereld van drugsconsumenten en recht doet aan de sociale en emotionele functies die zij ervaren en waarderen.
- Bespreekbaarheid is de basis voor effectieve zorg en preventie.

6 Polariserende van het drugsdebat in de 21e eeuw

De laatste 15 jaar groeit de roep om een realistisch drugsbeleid. Prominente oud-politici zoals Els Borst en Frits Bolkestein pleitten in 2010 voor regulering vanuit de overtuiging dat drugs zich niet laten 'wegverbieden' en verbieden de criminaliteit voedt. Het 'Manifest voor een realistisch drugsbeleid' uit 2020 benadrukte dat repressie zelf schade veroorzaakt, zoals illegale markten en uitsluiting. Daarmee sloten de ondertekenaars aan bij criminoloog Louk Hulsman, die in de jaren 70 en 80 al onderscheid maakte tussen primaire drugsproblemen (directe schade voor gebruikers en hun omgeving) en secundaire problemen (gevolgen van het verbod zelf, zoals illegale markten en uitsluiting).

Ondertussen bleef het drugsgebruik onder jongeren stijgen en werd dit door opeenvolgende kabinetten steeds zorgelijker gevonden. De denigrerende toon richting drugsgebruikers uit de late jaren 90 bleef in het verlengde daarvan voortleven: zo noemde minister van Justitie Fred Grapperhaus gebruikers van MDMA, cocaïne en andere partydrugs "yogasnuivers".

De resulterende polarisatie komt scherp tot uiting in de tegenstelling tussen Amsterdam en Rotterdam. In 2023 pleitte de Amsterdamse burgemeester Femke Halsema in internationaal verband voor herziening van het drugsbeleid: niet langer vanuit een verbod, maar vanuit strikte regulering. Rotterdam, onder burgemeesterschap van Ahmed Aboutaleb, koos juist de tegenovergestelde koers en voerde een harde campagne tegen drugsgebruik onder de leus 'Er kleeft bloed aan je pil'. Een constructieve dialoog lijkt verder weg dan ooit.

7 Conclusie:

Reguleren als weg naar destigmatisering en een breed middelenbeleid

Drugs Monologen is opgezet met het doel het gesprek over drugsgebruik te verdiepen zonder te vervallen in veroordeling of romantisering. Het onderzoeksproject vertrok vanuit de overtuiging dat gebruik van verboden psychoactieve stoffen in plaats daarvan beter kan worden begrepen als een historisch en sociaal-cultureel verschijnsel. Vanuit die benadering werd met name zichtbaar hoe groot de invloed is van het stigma en taboe dat op drugsgebruik rust. Dat heeft vooral gevolgen voor jongeren en jongvolwassenen, die het vaakst experimenteren met middelen.

De geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid laat zien hoe wetgeving en repressie onbedoeld hebben bijgedragen aan zowel de verspreiding van als de verwarring rond middelengebruik. De vervolging van cannabis- en psychedelicegebruikers in de jaren 60 maakte deze middelen tot symbolen van verzet en emancipatie. Tegelijkertijd leidde de poging om de jeugdcultuur te kanaliseren via gesubsidieerde jongerencentra – waar soms gedoogd werd gedeald – tot nieuwe plekken waar jongeren konden experimenteren. Wat begon als regulering van een subcultuur, groeide uit tot een netwerk van ‘alternatieve’ ruimtes die middelengebruik zichtbaar maakten, terwijl het maatschappelijk oordeel negatief bleef.

Toen de heroïneproblematiek in de jaren 80 toenam, werd het beeld van de drugsgebruiker verder verengd tot dat van overlast en ellende. Ook gebruikers van zogeheten ‘partydrugs’ kregen sinds de jaren 90 te maken met maatschappelijke afkeuring. Dit publieke en structurele stigma vertaalt zich in schaamte en zelfstigma, en vergroot de afstand tussen gebruikers en hulpverlening. De heroïne crisis toonde hoe schadelijk zo’n kloof kan zijn: wie zich veroordeeld voelt, zoekt minder snel hulp en is lastig bereikbaar.

Het verminderen van stigma is daarom niet alleen een morele, maar ook een volksgezondheidskwestie. Voorlichting, preventie en risicocommunicatie zijn aantoonbaar effectiever wanneer ze niet plaatsvinden vanuit morele afkeuring of wettelijk verbod. Jongeren durven in een open gesprek meer te delen over hun gebruik, wat incidenten kan voorkomen. In de huidige context waarin de mentale gezondheid van jongeren zwaar onder druk staat, is het cruciaal om zonder oordeel te praten over hun ervaringen met middelen.

Het taboe op drugs gaat bovendien verder dan persoonlijke schaamte: het creëert wat de Engelse filosofe Miranda Fricker ‘epistemische onrechtvaardigheid’ noemt – een situatie waarin er een structureel gebrek aan kennis is binnen de samenleving dat bepaalde groepen verhindert hun sociale ervaringen te interpreteren en te communiceren. Dit kan gebeuren als de samenleving niet de conceptuele middelen heeft ontwikkeld om bepaalde ervaringen te begrijpen of te erkennen. Rond drugsgebruik lijkt dit het geval. Jongeren die experimenteren staan daardoor niet alleen bloot aan een ongereguleerde markt zonder kwaliteitscontrole, maar missen ook de taal en de ruimte om hun ervaringen te verwerken, of die nu voortkomen uit plezier, identiteitsvorming, sociaal experimenteren of pogingen tot zelfmedicatie.

Om die reden vraagt de huidige situatie om een herziening van het beleid. De geschiedenis laat zien dat gebruik van legale en illegale middelen sinds de jaren 60 nauw verweven is geraakt met vrije tijd, consumptie en uitgaanscultuur. Mensen combineren alcohol, tabak en drugs, waarbij met name alcohol vaak als ‘instapdrug’ fungeert. Beleid dat deze middelen los van elkaar

behandelt, doet daarom geen recht aan de werkelijkheid. Net als de commissie Van de Donk (2009) benadrukt Drugs Monologen daarom de noodzaak van een integrale benadering waarin drugsbeleid niet losstaat van het beleid rond alcohol, tabak, jeugd, onderwijs en openbare orde.

Een dergelijk breed middelenbeleid biedt de mogelijkheid om kennis over de schadelijkheid van verschillende middelen beter te integreren en maatregelen te nemen die aansluiten bij hoe mensen middelen werkelijk gebruiken. Regulering betekent daarbij niet dat alles vrijgegeven wordt: de geschiedenis van alcohol en tabak leert juist hoe belangrijk het is te waken voor de commerciële exploitatie van verslavingsgevoeligheid – door David Courtwright treffend aangeduid als ‘limbic capitalism’.

Toonaangevende organisaties zoals de Global Commission on Drug Policy en Transform Drug Policy hebben laten zien dat regulering zorgvuldig, per middel, vormgegeven kan worden. Hun scenario’s bieden concrete handvatten die verdere verkenning verdienen. Een beleid dat uitgaat van een realistisch beeld van drugsgebruik en de menselijke ervaring kan draagvlak creëren voor maatregelen die werkelijk werken.

Reguleren is daarmee geen capitulatie, maar een voorwaarde voor volksgezondheid, kennisdelen en maatschappelijke cohesie. Door drugsbeleid te hervormen tot een breed, geïntegreerd middelenbeleid – waarin zowel risico’s als menselijke motieven serieus worden genomen – kan Nederland de stap zetten van morele veroordeling naar waakzame en mensgerichte regulering.

Literatuur

Amsterdam, Jan van, David Nutt, Lawrence Phillips en Wim van den Brink, 'European rating of Drug Harms', *Journal of Psychopharmacology* 29 (2015) 655-660.

Berridge, Virginia. *Demons: Our Changing Attitudes to Alcohol, Tobacco and Drugs* (Oxford / New York: Oxford University Press 2013).

Blok, Gemma. "We the Avant-Garde: A History from Below of Dutch Heroin Use in the 1970s." *BMGN — Low Countries Historical Review* (2017): 104-125.

Blok, Gemma. *Ziek of zwak: Geschiedenis van de verslavingszorg in Nederland* (Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds 2011).

Blok, Gemma, en James Kennedy. "Geef die joint eens door: Het problematische idealisme van het Nederlandse softdrugsbeleid, 1976–heden." In: Peter van Dam e.a. (red.), *Onbehagen in de polder: Nederland in conflict sinds 1795* (Amsterdam 2014).

Breeksema, Joost J. C., en Jean-Paul C. Grund, 'Drug Policy in the Netherland', in: Renaud Colson en Henri Bergeron (red.), *European Drug Policies* (Londen: Routledge 2017).

Busz, Machteld; Katrin Schiffer; Ancella Voets; en Alice Pomfret. "Reframing Dutch Drug Policies: A New Era for Harm Reduction." *Harm Reduction Journal* 21 (2024).

Courtwright, David T. *The Age of Addiction: How Bad Habits Became Big Business* (Cambridge, MA: Harvard University Press 2019).

Donk, Wim van de e.a., *Geen deuren maar daden. Nieuwe accenten in het Nederlands drugsbeleid* (Den Haag 2009).

Jeziorska, Iga; Thomas F. Martinelli; en John-Peter Kools. "50 Years of Harm Reduction in Europe: High Time for Transformation." *Harm Reduction Journal* 22 (2025).

Jay, Mike. *Psychonauts: Drugs and the Making of the Modern Mind* (New Haven / London: Yale University Press 2023).

Kennedy, James, en Gemma Blok. "Geef die joint eens door. Het problematische idealisme van het Nederlandse softdrugsbeleid, 1976–heden." In *Onbehagen in de polder: Nederland in conflict sinds 1795*, 2014.

Kort, Marcel de, *Tussen patiënt en delinquent: Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid*. (Hilversum: Uitgeverij Verloren 1995).

Mohle, Marjan en Nadine van Gelder, *Middelenpreventie en -beleid in de residentiele jeugdzorg* (Utrecht: Trimbos Instituut 2021).

Nabben, Ton. *High Amsterdam: Ritme, roes en regels in het uitgaansleven* (Amsterdam 2010).

Nuijten, Arjan. *Regulating Paradise: The Local Origins of Harm Reduction in the Netherlands* (Proefschrift, Universiteit van Amsterdam 2024).

Peter, Gjalte-Jorn e.a., 'Angstaanjagende voorlichting: niet effectief, maar desondanks wordt het nog gebruikt', *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen* 91 (2013) 15-18.

Peters, Gjalt-Jorn, Jan van Amsterdam, Floor van Bakkum, Ton Nabben e.a.,. *Ontwikkeling van een rationeel nationaal MDMA-beleid met behulp van multi-decision multi-criterion decision analyse* (Amsterdam 2020).

Snelders, Stephen. *Drug Smuggler Nation: Narcotics and the Netherlands, 1920–1995* (Manchester: Manchester University Press 2021).

Transform Drug Policy Foundation (Steve Rolles e.a.). *After the War on Drugs: Blueprint for Regulation*. London: Transform Drug Policy Foundation, 2009.

Vreeker, Annabel e.a., *Ecstasygebruik en acute medische hulp: Verkenning van de achtergronden van ecstasygebruikers en omstandigheden rond het gebruik* (Utrecht: Trimbos-instituut, 2017).

Zandstra, Philippus en Wietse Pottjewijd, *XTC: Een biografie* (Amsterdam: Querido 2020).

O'Mahony, Shane. "The Brain Disease Model of Addiction and Epistemic Injustice." *International Journal of Drug Policy* 145 (2025).

Colofon

Dit policy paper komt voort uit het historisch onderzoeksproject Drugs Monologen. Drugs Monologen was een samenwerkingsproject van de Open Universiteit en het Poppi Drugsmuseum. Het project liep van oktober 2023 tot oktober 2025 en werd gefinancierd door NWO.

Auteurs: prof. dr. Gemma Blok en dr. Irene Geerts

Contactpersoon: prof. dr. Gemma Blok

© 2025 – Open Universiteit en Poppi Drugs Museum

